

Podivínská matka, po lásce
prahnoucí syn a touha
lehce umřít

HOST

Adriaan
van Dis

Já se vrátím

1.

Stáli jsme proti sobě, matka a já. Ona na jedné straně truhly, já na druhé. Přetahovali jsme se o ni za úchyty. Ona byla v pantoflích, já v botách. Uklouzla, držel jsem ji v šachu. Vyhrál jsem.

Klíč ještě vězel v zámku. Řekl si o to, abych ho ukradl, byl to tajný klíč — kroucený a hrubě kovaný — matka ho nosila na stříbrném řetízku kolem krku jako šperk. Žádné z jejích dětí nikdy nedostalo příležitost potěžkat jej v dlani.

Jedné líné neděle ležel na jejím nočním stolku. Byla ve vaně, bojler skučel a má ruka se vplížila, kam nesměla. Když ho při oblékání nenašla, přiřítla se v županu dolů a našla mě shrbeného nad truhlou, jak lomcuju zrezivělým zámkem.

Takhle začalo to strkání, tahání a zápolení.

Stříbrný řetízek pleskal o dřevo. Znova jsem se sehnul k zámku. Byl můj — ale matka se mi vrhla na zápěstí.

Prsty mi překroutila kůži. Oheň. Zaječel jsem, upustil klíč i s řetízem a vším ostatním do její mocné ruky a musel přihlížet, jak jí mizí mezi rozpařenými nadry. Ta potupa mi dodala tolik síly, že jsem truhlu s klením vlekl po lino-leu — dokud na jejím víku nepřistálo matčiných bezmála osmdesát kilo. „To je moje truhla,“ vrískala. Jako bych to nevěděl, její jméno na ní bylo napsáno rozteklými bílými písmeny, po válce ji s sebou do Holandska přivezla na lodi z Palembangu — pro dámu byla příliš neforemná, uzvedli ji jen kuliové, a to až po tom, co se řeklo o bič. Kam mi paměť sahá, tiše doutnala v koutě jídelny pod kusem bati-kované látky.

Kování zaskřípělo vzrušením — nebo to byl toužebný vzdech? — a jeden měděný hřebík vyletěl. „Moje truhla, ničíš mou truhlu!“ Ještě jedno trhnutí a kůže se přetrhla. Zvedl se obláček — hnědý prach. V tichém úleku jsem překotil matku na zem... a tak tam ležela, s klapajícím chrupem. Župan měla rozhalený a klíč ztěžka oddecho-val. Nahý klíč. Zakryla se a její oči — hnědé se žlutavým odstínem — sršely vztekem. Podél chřípí jí velmi pomalu stékaly dvě velké slzy, vlevo jedna, vpravo druhá. Obraz, který se mi vypálil do paměti: moje matka umí plakat!

Objal jsem truhlu, vlekl ji k otevřeným dveřím a drhl při tom o linoleum i koberec. Koberec se sunul se mnou, stůl se sunul se mnou a na zem padaly knihy. Matka se vyškrábala na nohy a rozkročila se před dvojítymi dveřmi do zahrady.

Udělal jsem krok vzad, odrazil se, nabral ji hlavou do břicha a už s řinkotem letěla vitrážovým sklem. A teď stranou, rozrazit dveře, přes práh s tím krámem a pak na trávník (na její pýchu bez jediného chomáče mechu, kte-rou jsem každý týden sekal), dno rozrývalo trávník, hlína

tryskala kolem — kam se na mě hrabal tank. Byla to moje bitva. Netušil jsem, že může žena takhle ječet.

Bydleli jsme v okrajové čtvrti, živý hlohový plot byl ještě mladý, ale zahrada široká a dlouhá a přecházela v les — mohl sis tam dělat, co se ti zlíbilo. Noviny byly zrovna plné případu vraždy spáchané nedaleko naší čtvrti. Pár slušných hochů, s nimiž jsem chodil do tanečních, shodilo mrtvolu nepohodlného kamaráda do studny — objevili ho teprve o rok později. My jsme studnu neměli, zato kompost a hlubokou jámu, v níž tlela posečená tráva. Leč tak daleko jsem se nedostal, zasekl jsem se u šeríkového keře. Matka mi visela na zádech, ale setřásl jsem ji a vylezl na truhlu. Cigárko a s ledovým klidem si bafám. Kouř dovnitř, kouř ven. Moje válečné znamení. Je mi šestnáct let.

Pojď si pro mě, jestli si troufáš.

Jednou odpoledne, když mi ve škole odpadlo vyučování, jsem ji u truhly nachytl. Náhodou jsem šel kolem dveří do zahrady a uviděl její hlavu vyčnívající nad otevřeným víkem. Zalapal jsem po dechu, popošel o krok blíž. Klečela, zadek na patách, záda jako svíčka — jo, měl jsem tenkrát mámu jogínku, pevnou a pružnou. Její ruce se přehrabovaly v dokumentech, jednu složku zvedla. Přes barevné sklo vitráže jsem neviděl, co v ní bylo. Rty se jí pohybovaly, něco roztrhala. Že by postřehla můj stín? Nebo vycítila mou stravující zvědavost... náhle se otočila a uviděla mě, rozpačitě jsem zamával, ale nevšímal si mě a zaklapla víko truhly. Když jsem vešel, byla pěkně zakrytá batikou, sušené květiny v dóze na zázvor se ještě chvěly — jediné vzrušení v místnosti — a matka seděla klidně u stolu zabraná do knihy. Ani slovo o tom, co jsem viděl. Truhla neexistovala. Byl to konferenční stolek, při oslavách narozenin to byla stolička, v případě nutnosti podnožka, ale

rozhodně ne předmět hovoru, zkrátka věc, která byla pro mě vždycky na zámek.

„Já tu truhlu nenávidím, já tu truhlu nenávidím, já tu truhlu nenávidím.“ To byla ten den v zahradě moje mantra. A já jsem zatraceně dobře věděl, co to mantra je. Řekni to tisíckrát a vzneseš se. Játutruhlunenávidímtruhlenávidímtruhlenávidímtruhlenávidímtruhlenávidímtruhlenávidímtruhlenávidím.

Až jsem z toho byl celý ochraptělý a v rauši.

Matka běžela s nářkem do kůlny a vrátila se se sekyrou. „Jdi od té truhly.“ Vysmál jsem se jí, seskočil na zem a zatlačil ji do šeríků. (Stačí jediný šerík a vzpomenu si na ten den.) Sem s tou sekerou. Vyrval jsem ji matce z ruky a ťal do víka. Tupým koncem a ještě jednou ostrým. Tropic-ké dřevo prasklo. Matka se na mě pověsila.

„Vydědím tě. Já tě vydědím.“

Její nehty mě škrábaly na šíji a na ohryzku. Tygřice.

Jenom jsem zasípal.

Vyhrála.

Truhlu jsme zatáhli zase dovnitř.

Pod ubrus s ní.

2.

Měsíc po smrti mého otce uspořádala matka velký úklid. Bylo třeba vydrhnout z domu jeho vůni, zapudit jeho ducha. Matraci z postele, na níž stonal, vyvlekla ven a dala jí co proto klepačem na koberce. Štětka na holení, kartáček na nehty, kartáček na zuby, kartáč na šaty, všechno letělo kvůli očištění do ohně a zbytky se pak zakopaly do hluboké jámy. Nesměl po něm zbýt jediný vlásek ani šupinka kůže. Po dni větrání, kdy okna naříkala v pantech, zapálila svíčku a s třaslavým plamínkem jsme spolu třikrát obešli dům, čímž jsme navždy odřízli negativní síly, které nás obklopovaly. Od nynějška jeho hněv ne-nalezne naše dveře a jeho křik nám nebude rušit spaní. A tak mého prchlivého otce vyhostila — mopem, kartáčem na podlahu, klepačem na koberce a sirkami. A tím, že stůl přirazila ke zdi tak, že v čele už mohla sedět jen ona.

Pak jsem byl na řadě já, syn, nakažený zlou žlučí svého zploditele. Měla mi pomoci očistná dieta: syrová zelenina, pšeničné klíčky, jogurt obohacený pivními kvasnicemi, vývar z okurek, kurkumové pyré a litry šťávy z červené řepy. Propláchl jsem si tak střeva, vymočil všechny nečistoty a vyrostl ze svého nižšího já.

A po těle duše. Uložila mi nový životní styl. Aby matka zkrotila mou horkokrevnost, ponořila se do písemného kurzu *Hypnóza v praxi. Zapuzení zlých myšlenek. K použití vždy a všude*. Podle návodu se chtěla pokusit přimět mé podvědomí, aby se zklidnilo — v kruhu jejích přátel okultistů ověřená to metoda. Proudění k mému vyššímu já bylo zablokováno, ale stačilo, abych otevřel svou duši, a dobré síly získají samy od sebe převahu.

Při jídle mluvila jazykem kurzu: magnetizující centrální pohled je vysílačem rozumu... Po týdnu studia mi přikázala, abych se posadil proti ní a slavnostně mi položila ruce na ramena. Odporovat nemělo smysl, byl jsem zvyklý dělat jí pokusného králíka. Než jsme mohli přejít ke zklidňující hypnóze, museli jsme nejprve nechat splynout své energetické proudy — čím menší odpor, tím lépe. Na tvářích mě škrábaly její rukávy. Složka o hypnóze ležela na stole vedle ní. Matka mi nakreslila dřevěným uhlíkem tečku na kořen nosu. Vzhlížel jsem k ní a počítal záhyby kolem jejích úst, její vrásky, její starosti. Snažila se, seč mohla, hledět mi „hluboko a pevně“ do očí, ale v půli jí pohled utekl k návodu.

„Správně bys měl sám od sebe zavřít oči.“

Strnule jsem stiskl víčka.

„Mysli pozitivně,“ řekla těžkým hlasem.

Snažil jsem se, co jsem mohl, abych myslel na šukání — šeptané slovo zaslechnuté ve škole.

„Poddej se tomu.“

Zatnul jsem zuby. Stěží jsem zadržoval smích.

Usilovné listování. „Díváš se na mě, to nesmíš.“ Z magnetizujícího centrálního pohledu jí slzely oči, ale se mnou se nedělo nic. „Čirá neochota.“

S kočkou to šlo. Zvířata se velmi snadno hypnotizují, ptáci, hadi, „všechno je to vědecky dokázáno“. V zahradě zachránila myš z kočičí tlamy — jenom tím, že na kočku zírala. Ta ukřivdřená nevinnost se dokonce přišla proti svému zvyku lísat. Matka mohla v tu ránu k cirkusu.

Na stole se objevily nové knihy: o léčivém magnetismu, pozitivním myšlení, sympatickém nervovém systému. Z jejího čtení se stalo studium. Dělal si poznámky a po večeri je přetukávala na světlezeleném psacím stroji s dvoubarevnou páskou. Po pár dnech přišla s diagnózou: nechal jsem se příliš snadno rozptýlit.

Zaměřili jsme se na cvičení soustředění. Hodinky na stůl a dívat se jen na sekundovou ručičku, soustředit se jen a pouze na tuhle jednu ručičku a pokaždé, když se ti myšlenky zatoulají, udělat čárku. Musel jsem dlouho trénovat, než se mi podařilo udržet pod pěti čárkami za minutu, když se to povedlo, byl jsem na dobré cestě. Naučila mě vstoupit do ticha tak, že jsem se soustředil jen na svůj dech a vytěsnil všechny zvuky. Hodilo se to při domácích úkolech a při čtení. V té vlastní silou vytvořené kukle ticha už chyběl jen malý krůček k tomu, abych viděl věci, které nebyly. Teď, když byly její dcery z domu — dvě z nich dokonce odešly ze země —, se chopila příležitosti, aby mě zsvětla do umění vzlétnout.

Naučila mě vykládat karty, spolu jsme žádali o radu mince I-ťing a každý týden probírali mou budoucnost. Znepokojivé, ano znepokojivé, ale ještě se s tím dá něco dělat.

Vtahovala mě stále hlouběji do svého světa. Chtěl jsem to i nechtěl. Byl jsem v její moci. Spolu jsme se modlili. Ne, nechodili jsme na táčky s Bohem, bible nás nezajímala. Bůh byl v tobě. Žádali jsme o sílu. Já jsem se měl obrnit, proti chtíči a netrpělivosti, proti své zranitelné prudké povaze a proti neochotě a klepům. („Jsme jiní, buď na to hrdý!“) A v tom obrňování jsem měl hledat smíření, se sebou, se svými blízkými. Zní to jako protimluv, ale tehdy to tak neznělo (i teď vidím logiku její nelogičnosti.)

Před spaním jsme tiskli konečky prstů proti sobě, jeden po druhém. Cítil jsem teplo její suché dlaně popraskané od práce na zahradě. Naše prsty dýchaly — „vdechuji klid, vydechuji klid“ — a tak jsme vypuzovali negativní energii. Mezitím přivolávala na pomoc řeky, aby odnesly naši vnitřní nečistotu, voda tekla do jezera a kolem toho jezera byla džungle (kterou jsem znal v černobílém provedení z fotoalba). Musel jsem si představit oranžovou záři zapadajícího slunce — oranžovou nad spoustou zelené.

Zatímco pěla ódy na poklidnou existenci, vídal jsem nahore na skříni v mé ložnici nouzový kufr — vybledlé plátno s měděnými rohy, které se leskly, když do pokoje proniklo měsíční světlo. Byl plný vybavení pro případ nouze, bylo v něm univerzální mýdlo Sunlight, alkohol na dezinfekci, to vše pro případ, kdyby začala válka. Když hlasatel v rádiu hovořil o sovětských tancích v Maďarsku, sundala kufr ze skříně a naplnila ho méně trvanlivým zbožím: kakaem, hroznovým cukrem, aspirinem, rybím tukem, přidala krabičku krému Nivea. „To by tě jen tak nenapadlo, ale válka je špatná na pleť.“

Vštěpovala mi neviditelné výhledy, úrodné, svěží a bezpečné: „Zelená zelená. Oranžová oranžová.“ Ale já, pokusný králíček, jsem viděl jinou zelenou: moje krátké kalhoty

vystřižené z vojenského saka, škrábavé a tuhé, které jsem musel nosit do prvního sněhu, abych byl silný. Připravený na Rusy. Otušilý na Sibiř. A viděl jsem jinou oranžovou: stužku z medaile za statečnost, rozvážnost a věnost královně a vlasti, již můj dekorovaný otec po probdělém týdnu škubal zuby a pak mi ji po šíleném proslovu přišpendlil na kabátek pyžama. Matka neslyšela žádný řev. Odešla z pokoje, pryč od krve na mé hrudi — plna vyššího klidu.

Rozdrť prchlivost. Prahni po polepšení. Snaž se, ať zvítězí kladná stránka. Vtloukej si to. Hráli jsme drama o volbě mezi dvěma zly a navzájem se našli v protiváze.

3.

Když mi bylo devatenáct, opustil jsem rodičovský dům a lízal si rány z mateřské lásky. Od té chvíle jsem si držel odstup — jestli jsem se od ní něco naučil, tak tohle. Nebránila se, byl jsem zformován, její úkol byl splněn. Navíc jsem se choval v naprostém souladu s horoskopy, které mi sestavila. Střelcův šíp letí mimo jeho domovské území. Stačilo sem tam si zavolat a návštěva třikrát za rok.

Po svých pětaosmdesátých narozeninách se matka přestěhovala do staromódního domova důchodců nedaleko pobřeží. Z návštěvy jejího nového příbytku vždycky znovu sešlo. Možná to bylo tím, že jsem se odstěhoval do Paříže, nebo že jsem hodně cestoval. Ale ani jsem si to nevyčítal, protože při těch několika málo příležitostech, kdy jsem k ní zaskočil, mi předložila vlažný čaj a sotva zvedla oči od knihy. Zdálo se, že ji ruším. Vystačila si docela dobře sama. Dvě z jejích dcer zemřely a třetí žila v zahraničí — a matka

si ani jedinkrát nepostěžovala. („Kdepak, nemusíte jezdit, mám taky moc práce. Uvidíte, jak vám to vyjde.“) Byla jasného ducha a podle vlastních slov „k neutahání“. Taková matka se hned tak nevidí. Náročná tedy rozhodně nebyla. Až do chvíle, kdy jednoho dne zavolala: „Kdy zase budeš v Holandsku? Musíš pro mě něco udělat.“

Když mi otevřela, nezdálo se, že by se byla příliš změnila, nanejvýš se trochu scvrkla. Chodila mizerně, vratce hledala oporu v klice a skříňce na rukavice. V chodbě stály v rohu francouzské hole — podlahové lišty a starý peršan v obývacím pokoji byly poznamenány škrábajícími kolečky. Nebyla tu jediná volná židle kromě té její, dřevěného trůnu s vybledlým polštářem — všechna místa na sezení byla obsazena knihami a časopisy. („Radši mít na návštěvě knihu než člověka,“ znělo jedno z jejích nejmilejších úsloví.) Velký jídelní stůl byl posetý knihami a papíry, polovina jich byla otevřená a prošpikovaná otevřenými dopisními obálkami, zleva i zprava její židle stály kalíšky s tužkami a také mísa s ovocem, nefritová miska s polodrahokamy a zaječí tlapička proti revmatismu. Na dosah měla i sukovitou hůl, křivou jako šavli. Byl to rodinný kousek vyřezaný z vlastního stromu, za mého mládí se ještě hodil k bití, ale po přesunu do domova důchodců byl využíván hlavně jako buchar proti hluchým sousedům, jejichž televizor příliš řval. Tak tomu alespoň bylo při poslední návštěvě. Nyní jí sloužil k tomu, aby se dostala do kuchyně. Všiml jsem si, že se nachýlila a při chůzi se snažila potlačit tlusté břicho — vypadalo skoro jako nádor. „Co to tam máš?“ zeptal jsem se. „Nic, vykrmuji mě tu.“ Chtěl jsem jí pomoci. Ne, nepotřebovala se do mě zavěsit. „Žádný strach, žádný strach.“ Její hůl se něco nadřela. (Dobrá hůl nejde do výslužby.) Pyšně mi ukazovala, jak se jejím hrotem dají

zvednout noviny, které spadly na zem, aniž bych se musel sehnout, jak s ní lze vyšťourat lžičku, jež zapadla mezi ledničku a vykachlíčkovanou zeď, a jak s touto třetí paží umí otevřít a zavřít vysoko umístěné kuchyňské okno. Hele, nikoho nepotřebuje. Ale pravdou bylo, že čajové konvici, s níž se přišourala od kuchyňské linky ke stolu, by rozhodně neuškodila trocha jaru, wedgwoodský porcelán (starý jako ona sama) byl začazený od čajových svíček a hubička zanesená vodním kamenem... ale čaj byl naštěstí vlažný. Provždy vlažný. Už jsem se bál, že změnila své staré zvyky.

Ubrus byl celý flekatý. Zejména u její židle bylo vidět, kde se opírala při vstávání, kde rozkládala své prostírání, kde si každý den vykládala tarotové karty a házela měděnými mincemi I-ťing — protože i budoucnost zanechává stopy. Bylo to ale především její místo na čtení, s prodřeninami z napětí i z nudy — ještě pořád četla tři čtyři knihy za týden. I to byl starý zvyk.

Když udělala kolečko kolem stolu, s námahou dosedla na svůj trůn, vrazila si polštář před břicho a poručila mi, ať si „už konečně“ sednu. Uvolnil jsem židli vedle ní — „ne, ne vedle mě, přímo naproti mně, a nekoukej se tak.“ „Dobře, mami.“

Popotáhla si vestu z ovčího rouna a upravila náhrdelník na hrudi — pečlivě vybraný z její sbírky. Každý neduh, každý den i činnost vyžadovaly zvláštní kámen. Tentokrát vylovila šňůru zkamenělé pryskyřice od Baltského moře, i když se zlatavá žluť bila s červení její blůzy — jantar byl její cestovní kámen.

A ona chtěla cestovat. Už tu myšlenku v sobě nosí celé týdny a teď musí ven, a to bezodkladně: „Chci ještě jednou vidět svůj rodný dům. A honem.“

Leštila jantar. „Čas kvapí.“

„Copak se děje?“ zeptal jsem se ustaraně.

„Nic, ale moje ruce touží po hlíně a tak ráda bych si vyšla na hráz.“

„Ale vždyť skoro nemůžeš chodit.“

„Tak mě budeš tlačit.“

„Co tě to najednou napadlo. Vždyť už přece se sedláky nechceš mít nic společného?“

„Zdá se mi o pevnosti. Do našeho dvora maširovali vojáci.“

„Válka,“ povzdechl jsem si. „A jsme doma.“

„Bude to má poslední cesta.“

„Jak jsi na tohle přišla?“

„Bylo mi to předpovězeno.“ Podívala se na mě vítězně, skoro vyzývavě.

„Předpovězeno, předpovězeno, kdo ti to předpověděl, doktor?“

„Ne, hlasy, staré hlasy.“ Ach, kdy tam jen byla naposled, možná před padesáti šedesáti lety?

„Podívej, nové boty, koupila jsem si je speciálně na to.“ Zpod ubrusu vykukovaly dvě vycházkové botky se suchými zipy. Navrhl jsem, že příště přivezu svůj notebook a proletíme se nad venkovem pomocí Google Earth. Hlínu nakopu kdekoli.

Její hůl klepala o desku stolu. „Ne, ty to nechápeš, jsou tam moje stopy, moje nejranější já, moje první válka...“ Odmlčela se a zuřivě listovala ve svém diáři milovníka umění. Den odjezdu už měla zakroužkovaný — byly to její narozeniny.

„Ale to je už za chvíli, já v ten den vůbec nemůžu.“

„Ale no tak, jeden den pro starou mámu. Bude mi devadesát osm, zatraceně.“

Handrkovali jsme se, ale chyběly mi argumenty („Co vlastně v té Paříži děláš?“). Navíc se lepší den na cestování zatím nenaskýtal, pečlivě kvůli tomu prostudovala efemeridy — jako důkaz ležela na stole bleděmodrá knížka s postavením hvězd, kolečkové křeslo už si taky sehnala.

Roky jsme ji nemohli vypáčit zpoza stolu, výlety autem zarytě odmítala, a teď měla plno řečí o tom, jak pojedeme, jak dlouho a jak daleko. Ano, uděláme si pěkný den, daleko od oslav z povinnosti, narozeninového proslovu ředitelky a dortu ve společenské místnosti.

„Snad si nemyslíš, že budu svoje narozeniny slavit s těmi staříky?“